

عنوان مقاله:

تقابل جریان های فکری جهان اسلام مبتنی بر گونه شناسی ردیبه های کلامی فهرست ندیم

محل انتشار:

فصلنامه پژوهش های تاریخی، دوره 14، شماره 1 (سال: 1401)

تعداد صفحات اصل مقاله: 45

نویسندگان:

سعید طاوسی مسرور - استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی و شیعه شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

مهديه پاکروان - دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

زهرا سالاریان - کارشناس ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم، قم، ایران

خلاصه مقاله:

مناظرات و مباحث فکری، از مدارس نخبگانی گرفته تا سطح عرصه سیاسی، همواره بخش مهمی از جریان های فکری جامعه بوده است. بخشی از بازتاب این مباحث، از کتاب ها و رسائل هر دوره درخور درک و دریافت است. ردیه نویسی، گونه ای نوشتار است که مضمون اصلی آن اثبات بطلان عقیده یا مدعایی ویژه است. مسئله این پژوهش بررسی ردیه های معرفی شده در فهرست ندیم است؛ ردیه هایی که بیشتر آنها از بین رفته اند؛ ولی تحلیل نام و گونه های آنها حامل اطلاعات ذی قیمتی، در تحلیل تقابل های جریان های فکری جامعه متقدم اسلامی تا سال ۳۷۷ق/۹۸۷م است. این پژوهش براساس تکنیک گونه شناسی، ردیه های کلامی را به سه بخش تقسیم کرده است: ردیه های گروه محور (بر ادیان، آیین های التقاطی، فرق و مذاهب)، ردیه های فردمحور (افراد یا آثار آنها) و ردیه های موضوع محور. حاصل پژوهش نشان می دهد معتزلیان پیشتر از ردیه نویسی بوده اند که بر سایرین و حتی در میان خود ردیه های بسیار نگاشته اند و پس از آن به فاصله بسیار، امامیه قرار دارد. در ردیه ها بر ادیان و آیین ها، بیشترین ردیه بر نصاری به نگارش درآمده است. در ردیه ها بر فرق و مذاهب، بر مجبره یا جبرگرایان بیش از همه نقد شده و این فرقه رد شده است. این امر نشان دهنده درگیری اندیشگانی جامعه اسلامی با مسئله جبر و اختیار است. در ردیه های فردمحور که بر فرد یا آثار افراد ردیه نگاشته شده است، ردیه ها بیش از همه متوجه معتزلیان و مناقشات کلامی میان آنهاست. بشرین معتمر و ابوعلی جبائی پرکارترین ردیه نگارانند. در ردیه های موضوع محور، به مسائلی همچون امامت، نبوت، معاد و قرآن بیشتر توجه شده است. بوم اصلی ردیه نویسان، بغداد است.

کلمات کلیدی:

ردیه، ردیه نگاری، جریان های فکری جهان اسلام، فهرست، محمد ندیم، معتزله

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/1432169>

